

# LÆSTADIANISMEN OG MISJONEN

av

OLAV KARLSEN

En kjent misjonshistoriker har analysert den kristne kirkes forskjellige retninger og bevegelser ut fra deres syn på misjonen. Og han kommer til følgende konklusjon:

«En mangelfull og overfladisk stilling til evangeliets hovedinnhold gir derfor en mangelfull og overfladisk innstilling til utbredelsesvirksomheten.» (E. Birkeli: Misjonshistorie I s. 19.)

Denne tese inneholder nok en vesentlig sannhet, men kan ikke uten videre anvendes i ethvert tilfelle. De lutherske reformatorer f. eks. hadde riktignok en mangelfull stilling når det gjaldt evangeliets utbredelse til den store hedningeverden, men når det gjaldt evangeliets hovedinnhold, kan man ikke beskyldte dem for overfladiskhet. Det var jo nettopp evangeliets hovedinnhold de kjempet for og bragte fram for lyset gjennom deres reformatoriske verk. Deres manglende misjonssyn fulgte med deres kirkehistoriske stilling: Kirkens indre fornyelse, renselse og frigjøring. Dette opptok all deres kraft og tid. Og her løste de den oppgave som skulle skape vilkårene for framtidens evangeliske misjon.

At den lutherske ortodoksi la så megen kraft og flid på å renydere reformasjonens dogmatiske hovedlærdømmer at de forsømte å bringe evangeliet til de fjernereboende hedningemasser, kan enda ha sine forklarende faktorer. Derimot er det ufattelig at det store flertall av de lutherske dogmatikere begrunner sin motstand mot misjonen ved feiltolkning av Bibelens ord om denne sak.

I en avhandling fra Wittenbergs teologiske fakultet i det 17. århundre blir det hevdet at Herrens befaling i Mt. 28. bare gjaldt apostlene, og at den er fullført. Apostlene har derimot innsatt biskoper og prester for særlige menigheter, Ap. gj. 14,23.

Tit. 1,5, o. a. Derfor kan hverken papister eller lutheranere oppvise noen guddommelig befaling til å predike i all verden. Og spør man hvordan da hedningene skal bli omvendt, må det svares at intet menneske kan unnskylde seg overfor Gud med sin uvitenhet, fordi Gud har åpenbaret seg for alle mennesker, ikke bare ved naturens lys, Rom. 1–2, men også har latt preke gjentatte ganger – ved Adam, Noa og de hellige apostler – i hele menneskeslekten. . .

De lutherske bekjennelsesskrifter inneholder som kjent ingen misjonslære. Og både den reformatoriske taushet om hedningemisjon, og enda mere ortodoksiens vrangtolkning av Bibelens misjonsdirektiver, har sikkert gjort sitt til at det tok så lang tid før misjonstanken brøt igjennom i den evangelisk-lutherske leir.

I den læstadianske bevegelse, som kom fra Sverige til Nord-Norge ved midten av forrige århundre, har det inntil for nylig vært en påtakelig mangel på misjonssyn og misjonsarbeide, ja ofte sterk motstand mot misjonen. Bevegelsen har slått rot og bevart sitt særpreg i store grupper av folket gjennom et forholdsvis langt og skiftende tidsrom, og har hele tiden levd organisk knyttet til statskirken.

Som grunnlag for lære og bekjennelse har læstadianerne, foruten Bibelen, følgende skrifter: Konkordieboken, Luthers reformatoriske skrifter i utvalg, Luthers postille, Læstadius' prekener, Vidnesbyrd af Kirkefædrene.

Både Læstadius, som var prest i den svenske statskirke (hvor Konkordieboken fra 1686 var autorisert bekjennelsesskrift), og hans tilhengere la hele tiden sterk vekt på et luthersk dogmebetont lærekrav. I nord-norske menigheter med sterkt læstadiansk innslag ble prestenes forkynnelse nøye prøvet ut fra «bekjennelsesskriftene». En sokneprest kunne f. eks. fortelle at han etter en gudstjeneste fikk besøk av læstadianere som møtte opp med Luthers Galaterbrevskommentar og gjorde presten oppmerksom på at hans preken ikke var helt i overensstemmelse med den lutherske lære.

Læstadianernes sterke interesse for visse dogmatiske lærespørsmål synes å ha opptatt dem i den grad at mange andre viktige

bibelske sannheter, såvel som sosiale spørsmål, ikke har fått tilbørlig oppmerksomhet og forståelse innen deres krets. I mange bygder kunne læstadianernes konservatisme være en hemning overfor mange gode og positive kulturelle tiltak. Således var tilstanden blant Ofot-læstadianerne i 1874 slik at de foraktet all verdslig kunnskap, og de felte hårde dommer over skolen og dens lærere, såvel som over misjonsforeningenes og hele misjonsfolkets virksomhet.

Dette utelukker dog ikke at mange sindige læstadianere har støttet skole- og opplysningsarbeidet og har vært med å gi sin gave til misjonen, f. eks. på kirkens alter. Og etter hvert som de nye politiske, sosiale og humanitære problemer begynte å engasjere det jevne folk, merker man også blant mange læstadianere en mere moderat holdning og positiv deltakelse i de aktuelle samfunnsspørsmål. Opplysning og nøktern kunnskap dempet fanatismen. Slik også når det gjaldt misjonsaken.

Den sterke vekst i misjonsvirksomheten nordpå i annen halvdel av forrige århundre kunne ikke unngå å berøre også en del læstadianere. Men det er en kjensgjerning at de forskjellige organisasjoners lekmannsforkynnelse — både innen indre og ytre misjon — i liten grad har funnet gehør blant læstadianerne, ja ofte sterk motstand og fordømmelse. Foreningsvirksomhet og pengeinnsamling til misjonen har de ikke hatt syn for. Basarer og utlodninger har de sett på som menneskelige oppfinnelser for å lure penger av folk. Misjonsfester og misjonsauksjoner likeså — alt slikt fortoner seg for dem som rene forretningstricks. Og verst av alt er det når de forstår at møtevirksomhet og forkynnelse blir lagt an slik at det gjelder å få folk til å gi mest mulig penger. Slikt er for en våken læstadianer åndelig falskneri og misbruk av Guds ord.

Alt det reklameartede stoff som fyller misjonsbladene, er de skeptiske overfor. Det oppfattes som mer eller mindre skryt over hva mennesker har fått til. Usmakelig er det også når der foran et misjonsarrangement reklameres med altfor mange detaljer, emner og personer, som kan synes å sette grenser for Guds Ånd. Det fortoner seg gjerne som om det er programmet som skal

trekke folk. Underholdningsprogram i kristelig regi anerkjennes ikke.

Læstadianerne synes å være klar over at kristendommen og den tradisjonelle forkynnelse har vanskelig for å fange nåtidsmenneskets oppmerksomhet. De vet at kirkens ord og sakrament ikke har noe av sensasjon eller underholdning ved seg. Å understøtte evangeliet ved hjelp av det moderne reklame- og forretnings-system og dermed oppnå større publisitet, kan for alvorlige læstadianere fortone seg som åndelige dekadensetegn innen den kristelige virksomhet, og de stiller seg kritiske og tvilende overfor lovpriste resultater i form av stort oppmøte, vellykket arrangement, rikt økonomisk utbytte etc.

Tidligere har det vært vanskelig å få læstadianere med i organisert misjonsvirksomhet. Men som trofaste og våkne kirkegjengere har de ofte fått misjonsimpulser gjennom prestens forkynnelse, når denne forkynnelse ved den Hellige Ånd fikk fremheve Bibelens misjonstanker og vise at misjonsbefalingen gjelder alle kristne. På denne måte har mange læstadianere mer og mer begynt å føle ansvar for og gå inn for misjonen. Med sin lutherske grunninnstilling til den Hellige Skrift som autoritet for lære og liv, vil de bøye seg for denne autoritet, etter hvert som Skriftens forpliktende misjonssyn går opp for dem. Våre misjonsarbeidere nordpå kan berette at der spores frukter av denne art, særlig der hvor prestene har fått nåde til å forkynne et fulltonende bibelsk budskap. Og enhver forkynner som holder seg til Ordet, har håp om å finne gehør også hos den læstadianske befolkning.

Misjonen må knyttes organisk til en bibelsk forkynnelse og direkte til Bibelens ord om evangeliets utbredelse til alle folk og de perspektiver som Bibelens misjonstanker frembyr. En tale som er spekket med utenom-bibelske fortellinger og illustrasjoner — om disse er aldri så gode — betraktes som vesentlig forfeilet. Det oppfattes gjerne som «å legge til eller ta ifra ordene i denne profetiske bok», Åp. 22, 18—19.

Læstadianerne er mest fortrolige med de eldre bibeloversettelser, og de liker ikke at noen fordreier eller forandrer bibel-

ordene, og de tar ikke imot noen irettesettelse eller belæring i trossaker, uten at det skjer med den Hellige Skrift. Og i den grad er de kritiske overfor «tekstforfusking» at om slikt tillates innenfor den kirke de tilhører, vil de måtte overveie å ta sin stilling til statskirken opp til overveielse, — slik Karl Lunde uttrykte det i en preken i 1951.

Læstadianernes kirketroskap skriver seg vesentlig fra Augustana art. 8, 14 og 28. De holder fast på at prestens embete er gitt av Gud, selv om mannen i embetet er en vantro. Hans forvaltning av embetet har sin Gud-gitte virkning, uansett formidleren. Ut fra denne oppfatning av kirkens embete har de hele tiden blitt stående i statskirken, og anerkjenner bare presten som den rette sakramentforvalter. Derfor er de kirkens trofaste nattverdgjester, og endog under de mange stridigheter om «rørelse» ved nattverdbordet har de aldri gjort krav på leg nattverdsforvaltning. Så sent som i 1950 uttalte A. Brobach: «Det er nettopp de høyverdige sakramenters rette forvaltning som har vært årsaken til at denne bevegelse inntil nu er blitt stående innen den norske statskirke.»

Alle læstadianere ser på statskirken som en ytre, nødvendig ramme, og innen denne har de sin egentlige misjonsmark med så mange oppgaver at det blir lite overskudd til annen misjonsvirksomhet.

I 1940 talte Tromsø biskop under en *visitas* med hovedsoknets menighetsråd, hvor alle var bekjennende læstadianere, om misjonsarbeidet. Alle uttalte seg prinsipielt *for* misjonsarbeidet, men menigheten fant det vanskelig å danne foreninger. Derimot var de villige til å oppta kollekt til Misjonsselskapet på sine forsamlinger. Og det ble uttalt at når Selskapets utsendinger kommer, ville de gjerne søke til møtene, men de ønsket da helst ikke utlodninger på møtene, og slett ikke før møtet var slutt. De var også villige til å ta imot bøsser og fordele dem i kretsene og sende dem inn — gjennom soknepresten.

I 1947 anbefalte Lyngen-læstadianernes leder, Karl Lunde, at der måtte gis et offer på kirkens alter til Finnemisjonen, og flere hundre kroner kom inn. På en aftengudstjeneste i Nordreisa

kirke for noen år siden talte Karl Lunde sammen med to misjonsprester, og et pent offer ble gitt til Misjonsselskapet. Den ene av oss fikk losji i et enkelt, men gjestfritt læstadianerhjem. Da det ble spørsmål om hva losjiet skulle koste, svarte de: «Når vi har Guds folk som våre gjester, pleier vi aldri å ta betaling. Vi tror på Guds velsignelse.»

Det ligger nær å anta at holdningen overfor misjonsarbeidet er forholdsvis positiv innen den ovennevnte gruppe av læstadianerne, takket være ikke minst deres kloke og vidsynte leder, som i en årrekke har innehatt både kirkelige, kommunale og sosial-politiske verv. Men likesom læstadianerne har delt seg i skarpt adskilte fraksjoner både i dåpssynet og andre lærespørsmål, er der neppe noe ensartet syn når det gjelder misjonen.

I 1954 ble noen prester i Troms gjennom biskopen anmodet om å holde nattverd gudstjeneste under den store årlige læstadiansamling i Skibotn. Foruten soknepresten og tre andre prester fra bispedømmet var også en tilreisende misjonsprest tilstede. Denne ble av de andre prester bedt om å holde nattverd talen, som ikke måtte være under en halv time.

Utenfor det lille kirkehuset sto læstadianerhøvdingen Brobach med stokken i hånden og snadden i munnen. Han hilste på prestene og ønsket dem velkommen. Da han ble presentert for misjonspresten, tok han snadden ut av munnen, så skeptisk på ham og sa: «Ja, dere misjonsprester har no funnet på mye rart.»

Etter nattverd talen over Es. 53, med et par trekk fra misjonsmarken, og etter meddelelsen av de første nattverdringer, skulle misjonspresten ha pause og gikk for å finne seg en sitteplass i koret, som var stappende fullt. Han ble stående en stund, men plutselig vinket Brobach ham til seg, ga ham en plass ytterst på benken ved siden av seg og tok til å spørre interessert om forholdene ute i hedningeverdenen. Han syntes tydeligvis ikke lenger det var rart at disse misjonærer drev på med å omvende hedninger fra mørke til lys, fra Satans makt til Gud.

Ved slike opplevelser får en det bestemte inntrykk at misjonærens sentrale evangelieforkynnelse og nøkterne beretninger utefra kan gripe en kritisk læstadianer og gjøre ham interessert

for en sak som han p. g. a. manglende kunnskap og bibelsk vrangtolkning har stått fremmed for.

Læstadianernes svake forståelse for hedningemisjonen har stort sett hatt sin grunn dels i mangelfull kjennskap til saken, dels i visse skriftutsagn med nedarvet ortodoks tolkning. Det gjelder både misjonsbefalingen i Mt. 28 og f. eks. Rom. 10, 18: «Har de da ikke fått høre? Jo, til visse. Deres røst gikk ut til all jorden og deres ord til jorderikes ende.» Og Kol. 1,6: «Sannhetens ord i evangeliet, som er kommet til eder, likesom det og er i hele verden og bærer frukt og vokser som hos eder».

Men også læstadianerne vil med en smule omtanke kunne innse at uttrykkene «jorderikes ende» og «hele verden» hadde en ganske annen begrenset mening den gang de ble skrevet enn de har i dag. Dessuten må den samstemmige læstadianske lære om det *forkynte* Guds ord som middel til omvendelse og frelse for den enkelte, nødvendigvis føre til den erkjennelse at de utallige hedninger i verden i dag må føres til levende tro ved at de får høre Guds ord forkynt, Rom. 10, 14–17.

Derimot lærer de at det *skrevne* Guds ord ikke har livgivende og frelsende makt. Det er død bokstav. Ingen kan bli frelst bare ved å lese Guds ord. Først når Ordet forkynnes, belives det ved den Hellige Ånd og formår å føre synderen til anger, syndsbe-kjennelse og tro. Og denne forkynnelse kan bare skje gjennom menigheten eller dens ledere, som den Hellige Ånd taler gjennom. Bibelen er bare blekk og papir, god nok til opplysning og vekkelse, men uten levendegjørende kraft.

En slik innstilling til det skrevne Guds ord har innen læstadianerkretser ført til forsømmelser av den enkeltes bibellesning, og dermed ledet til megen åndelig uselvtendighet, til avhengighet av «samlingene» og ledernes ord og forkynnelse. Og neppe ville de ha sans for misjonsarbeidets primære oppgave med bibeloversetting, bibeltrykking og bibelspredning, — en oppgave som blir mer og mer aktuell ettersom leseferdigheten og bibeletter-spørselen ute i misjonslandene øker.

Fra enkelte grupper av læstadianere har det vært sterk skepsis overfor radioforkynnelse. De argumenterer med at

Herren har ikke sagt til sine disipler at de skal sitte i Jerusalem og skrive evangelium eller forkynne ordet gjennom kringkastingen. Nei, han har sagt: Gå ut og predik evangeliet for all skapningen! Og Gud talte ikke til sitt folk med fremmede røsters talerør eller gjennom radioer. («Sions Blad», 1938.)

Det er ikke dermed sagt at alle læstadianere deler slike oppfatninger. Og når det gjelder radiomisjon i Asia og Afrika, som er et nytt og viktig misjonsmiddel, skulle vel neppe denne form for evangeliets utbredelse anefekte den læstadianske oppfatning av muntlig Guds ords forkynnelse som middel til å føre mennesker til levende tro. Snarere tvertimot.

Et særpreget fenomen hos læstadianerne er ekstasen: «likkatussak», rørelsen. Den er vurdert på forskjellige måter. Læstadius selv forklarer rørelsene som et nådemerke, en røst fra himlen som sier: Dine synder er deg forlatt. Og Johan Raattamaa, den finske læstadianerhøvding, beskriver den slik: «Gledes- og frydsrøster har lydt ifra eders lepper, når I har fått smake Herrens nådes deilighet.» Andre gir følgene karakteristikk: «Rørelsen er en samvittighetstilstand, inntredende under Åndens virke med å føre mennesket først ut i radikal opplevelse av syndenød og fortapelsesangst, så over i syndsforlatelsestro og frelsesjubel. Rørelsen blir derfor ingen ekstase med jeg-bevissthetstap, men snarere en eksepsjonelt forsterket bevissthetstilstand på sitt begrensede område, og ytringene blir å anse som de normalt fysiologiske for mennesker med gråt i sorg, latter i glede.» (Dagmar Sivertsen: Læstadianismen i Norge, s. 399.)

Rørelsen inntreer i overveiende grad i forbindelse med forkynnelsen av «det blodige evangelium» og under nattverdhandlinger, ved begravelser o. l. Men også ved misjonsmøter har det forekommet læstadiansk rørelse. Således på et større misjonsmøte i Harstad etter siste verdenskrig. En nylig hjemkommet misjonsprest var hovedtaler, og kretssekretæren ledet møtet. Kirkehuset var fullsatt. På fremste benk satt en del småpiker, som ville overrekke misjonæren en gave de hadde innsamlet til misjonen. Sammen med misjonæren stilte småpikene seg opp i koret, hvor gaven ble overrakt, mens menigheten reiste seg og misjonæren



holdt en liten tale, hvorpå man sang: «Navnet Jesus blekner aldri —». Under sangen begynte en eldre mann å svaie ut fra benkeraden, og med løftede hender og høye rop kom han like- som dansende fremover mot koret. Han fortsatte til sangen var slutt. Da kunne man høre at han siterte ord fra Åpenbarings- boken om den store skare som ingen kunne telle osv. Tårene rant ned over hans kinn, og det var tydelig jubel både i stem- men og i hele hans ansikt. Med ro og verdighet gikk lederen frem, slo armen omkring ham og understreket med henførelse det herlige håp for den kristne menighet både her hjemme og derute i hedningeland. Derpå satte mannen seg stille ned. Det var en gripende stund.

Selv om det nok fremdeles finnes mange grupper av læsta- dianere som står passive overfor misjonen og kritiske når det gjelder visse metoder til å få inn penger på, synes det dog å ha foregått en merkbar utvikling henimot en mer moderat hold- ning til og forståelse av misjonen som bibelsk underbygget og dermed som kirkens og menighetens forpliktende oppgave. Ja, innen visse fraksjoner finnes det i dag en ny interesse og aktiv deltakelse i misjonsforeningene på enkelte steder. Dette må med rette betegnes som et av de gledeligste tegn i misjonsarbeidet i Nord-Norge.